

GABRIELLA BORDENACHE

În martie 1993, cu prilejul unui colocviu la Roma, am reîntâlnit-o după 23 de ani pe Gabriella Bordenache. Părăsise țara în 1970. Deprinsesem cu ea *abc-ul* cercetării artei antice. Era în perioada 1964–1970. Chinuită de probleme familiale, amenințată a fi scoasă în stradă din apartamentul pe care îl ocupase în București dintotdeauna, avea totuși puterea ca în fiecare zi, cu punctualitate, să lase toate aceste amărăciuni la ușa Institutului și să se concentreze asupra muncii sale. Aș zice că principalul ei resort era pasiunea pentru meserie. Dăruită total, a reușit ca într-un timp relativ scurt de activitate să fundamenteze o disciplină nedevelopată până la ea în România.

Născută la Roma, într-o familie burgheză conservatoare, formată la profesorul G. E. Rizzo și la Școala Italiană de la Atena, decide în 1935 să se căsătorească cu arhitectul Richard Bordenache și să-l urneze în țara lui. Este prima ruptură importantă în viața sa, pusă sub semnul unor multiple fracturi, toate dureroase. Familia ei reacționează prost, iar autoritățile italiene pecetluiesc, cu un gest pe care și-l va aminti cu durere și 30 de ani mai târziu, această hotărâre – îi rup actele de identitate. Instalată în România, își creează aici o nouă patrie pe care o îmblânzește cu prieteni dintre care îi vom aminti pe D. M. Pippidi, Mihai Berza, Emil Condurachi și arhitectul Lupu, a cărui soție era și ea italiancă. Aduce pe lume doi copii – pe Pimsi și Marina – și apoi își reia activitatea științifică. Vorbind o limbă română cântată, presărată de cuvinte italiene ce făceau deliciul celor ce o ascultau, cu dificultăți de a scrie românește, în câțiva ani numai, ea aduce o contribuție esențială la progresul arheologiei românești. O serie de studii preliminare în vederea unei sinteze asupra artei antice a Moesiei Inferioare, care din păcate nu a mai ajuns să fie scrisă, cum ar fi: „Copii romane ale stilului sever în colecțiile MNA”, „Activitatea constructivă la Tomis în sec. II e. n.”, „Antichități grecești și romane în Muzeul

din Mangalia”, „Hiria în lumina materialului său sculptural”, „Triada eleusină la Tomis”, „Studii asupra tezaurului de sculpturi de la Tomis”, „Teme și motive în plastica funerară din Moesia Inferior”, încheagă deja o imagine de ansamblu asupra artei de la Dunărea de Jos. Ideea de bază pe care o avea asupra acestei arte este că substratul grecesc era suficient de puternic în această regiune pentru a conferi un aspect particular artei provinciale romane. La sfârșitul anilor 1960 formulează proiectul unui catalog al MNA, compus din trei volume, din care nu apucă să realizeze decât unul, cel care cuprinde plastica de cult și votivă. Are un rol activ în organizarea celor două mari expoziții „Romanii în România” de la Köln și Roma, însoțite de importante cataloage. Membră a colectivului Hiria, publică toate piesele de sculptură apărute în cursul cercetărilor. Are o respingere totală a amatorismului și cere un nivel înalt în studiul monumentelor de artă, cercetare care impune o specializare deosebită.

În 1970, ca urmare a unei boli și a unor mari decepții, decide să nu se mai întoarcă în țară. Este a doua mare fractură din viața sa. Va urma o perioadă de derută, o regăsire dificilă cu Italia, încercarea de-a continua lucrările din țară, încercare care se arată imposibilă, și, în sfârșit, regăsirea unui echilibru care conduce la lucrări splendide precum corpusul cistelor prenestine sau al bijuteriilor antice din colecția Castellani. Dar viața o va lovi din nou în chipul cel mai sinistru posibil. Fiul ei, Pimsi, arhitect de mare talent, stabilit în Germania, e ucis fulgerător de o leucemie. Toate resorturile ei sunt rupte. Scrisorile pe care le-am primit atunci de la ea păreau a arăta că nu mai putea să-și găsească nici un refugiu. Și totuși, din nou, meseria este cea care o salvează. Reîncepe încet să lucreze și să-și redobândească o oarecare stabilitate înecată în tristețe. Spuneam la începutul acestor rânduri că am revăzut-o în 1993 la Roma. Mi-era frică de această reîntâlnire peste ani. Deși prin scrisori, nici ele prea dese, nu înceta să mă încurajeze în anii de izolare totală pe care i-am parcurs, de astă dată urma să confrunt imaginea ce îmi rămăsese cu 23 de ani în urmă cu cea a unui om trecut prin atâtea suferințe. Bucuria a fost imensă când am regăsit acea siluetă micuță, gracilă, cu fața măslinie de meridională, cu ochii mari, negri și severi, cu ușorul sarcasm cu care își pipera conversația. Regăsirea a fost formidabilă. Am discutat de toate, dar mai ales probleme de meserie. Era tot atât de pasionată, tot atât de competentă, cu o excelentă memorie a materialului sculptural de la noi. Ne-am regăsit pe aceeași lungime de undă. Am obținut promisiunea să colaboreze la revista Dacia. Mi-a arătat fotografia unei teracote de la Tomis pe care cu bucurie ar publica-o. Am făcut proiecte. Era toată numai entuziasm. M-am întors la București fericită. Curând mi-a venit vestea de la Roma că a fost internată în spital cu o formă galopantă de cancer. În scurt timp a dispărut. Gabriella Bordenache ne-a dat lecția gravității vieții, a salvării prin seriozitate și pasiune, a faptelor esențiale, a eliminării din viața noastră a derizoriului.

Maria Alexandrescu Vianu